

Detta dokument överlämnades till Ronnie Nordström, miljökontoret och Lars Fahlberg, kultur och fritidskontoret vid träff med natur- och friluftsföreningar angående Sundsvalls kommande Friluftsförslagsplan i raststugan på Södra Berget torsdag 29 januari 2015

Positivt utgångsläge

Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen, liksom markägare, gör stora insatser för naturvården. Men numera är värnandet om biologisk mångfald liksom den sociala naturvården även en kommunal angelägenhet. Sundsvall har gynnsamma förutsättningar att ta fram en kortfattad, koncis Friluftsförslagsplan med konkreta förslag till åtgärder. På friluftslivets områden är Sundsvall långt framme genom initiativ av Lars Fahlberg, Lars Holmlund, Anders Norberg m fl. Vad gäller naturens mångfald finns en bred verksamhet tack vare pionjärer och inspiratörer såsom Sven Jonasson, Rolf Lidberg, Håkan Lindström, Nils Lundmark, Siw Muskos, Inga-Maja Pousette, Gösta Åslund m fl. Många aktiva föreningar lyfter fram och värnar om kommunens naturvården.

I kommunhuset har Daniel Jazek och Greger Örjestål m fl vid stadsbyggnadskontoret liksom Ylva Jakobsson och Ronnie Nordström m fl vid miljökontoret under flera decennier gjort fina insatser för friluftsliv och biologisk mångfald i Sundsvalls kommun. Miljökontoret har även i olika projekt verkat för att få ut våra nyinvandrade svenskar i naturen.

Tidskriften ”Medelpads Natur” som Naturskyddsföreningen gav ut 1984-2005 har även bidragit till att fördjupa intresset och kunskapen om natur- och miljöfrågorna i området. MBF och MOF ger numera ut egna tidskrifter med intressanta fakta om naturen. Myko publicerar information om intressanta svampfynd i rapporter och på sin hemsida.

Sundsvalls Naturskyddsfond har under årens lopp betytt en hel del för att i bred samverkan med andra aktörer lyfta fram kommunens naturvården.

Vi ser fram emot att få ta del av kommande planutkast för att ytterligare kunna bidra med våra erfarenheter och synpunkter. Det vore för övrigt värdefullt med en liknande träff igen när ett planutkast börjar finnas. Håkan Lindström, Lage Sandgren, Jan-Olof Tedebrand, Gösta Åslund m fl har lämnat bidrag till nedanstående förslag och synpunkter.

Kommunalt ansvar-men även brett lagarbete

På sidan 231 i kommunens Mål och Resursplan (MRP) 2015 står: ” Växtmiljöer med hotade arter behöver lokaliseras och få skydd”. På sidan 222 i Sundsvalls miljönämnds MRP 2015 står: ” Miljönämnden ansvarar för bevarande, återställning och utveckling av biologisk mångfald”. Men samtidigt är naturvård och friluftsliv ett brett lagarbete där många aktörer bör hjälpas åt för att nå ett bra resultat.

Naturguidesböcker

Lars Guvås naturvårdsinventering 1972 innebar liksom startskottet för mer aktiv naturvård i vårt område och är än idag ett utmärkt faktaunderlag. Sundsvalls kommun har tidigare tillsammans med ideella krafter tagit fram trevliga, informativa och populära ”naturguider” dels 1988 dels 2008. Dessa utflyktsguider har dock saknat tydliga konkreta förslag till våra politiker för att stärka biologisk mångfald och friluftsliv. Guiderna har liksom varit ”halvvägs

mot en naturvårdsplan för Sundsvall” för att citera naturvårdsveteranen Daniel Jasek vid stadsbyggnadskontoret (sbk)

Lokalt bakgrundsmaterial från 1988

Inför framtagandet av första utflyktsguiden 1988 ledde Mats Henriksson vid sbk en arbetsgrupp med deltagare från naturföreningarna som under en vinter träffades på sbk och på Naturskyddsföreningens dåvarande lokal i busstationshuset och föreslog naturvårdsobjekt socken för socken. Ett omfattande bakgrundsmaterial togs fram som bör finnas kvar på sbk. Geologernas kunnige inspiratör Sven Jonasson tog vintern 1987-88 fram en lista med intressanta geologiska lokaler i kommunen. Utflyktsguiderna 1988 och 2008 lyfter på ett utmärkt sätt fram kommunens dramatiskt säregna natur och speciella naturtyper: sydbergen, ravinerna, grålskogarna, fågelsjöarna, havsstränderna men även de små resterna av artrika gammelskogar och ängar. En fin naturutställning togs även fram inför invigningen av kulturmagasinet.

Övrigt underlag

Kommunens grönplaner, kustplanen, länsstyrelsens naturvårdsregister liksom boken ”Medelpads Flora” (Lidberg-Lindström 2010), mykologernas rapporter är även utmärkta underlag inför satsningar på att stärka kommunens profil vad gäller friluftsliv och biologiska mångfald. Just den sociala naturvården kring våra bostadsområden och friluftslivet har senaste åren blivit en viktig kommunal angelägenhet.

Satsning på natur- och friluftsliv stärker varumärket Sundsvall !

Sundsvalls erhöill häromåret den fina utmärkelsen ”Årets friluftskommun i Sverige” vilket förpliktigar inför framtiden. Med en genomarbetad Frilufts- och naturvårdsplan bör kommunens ranking även i framtiden förbli hög ifråga om friluftsliv och naturvård. Vilket gör Sundsvall mer attraktivt som bostadsort för dagens och morgondagens välutbildade människor som ställer krav på natur- och kultursatsningar.

Konkreta åtgärdsförslag

Vad som nu behövs är alltså konkreta, genomförbara åtgärdsförslag riktade till våra politiker som stärker folkhälsa och friluftsliv liksom biologiska mångfalden i just Sundsvalls kommun. Politiker och tjänstemän måste sedan givetvis prioritera de mest angelägna åtgärderna i tidsordning och utifrån resurser. De tidigare naturguiderna, boken Medelpads Flora om kommunens kärlväxter, sakkunskapen hos våra geologer, ornitologer, mykologer, Skogsstyrelsen, Länsstyrelsen och hos den friluftsintresserade allmänheten bör enligt vår mening nu överföras till konkreta åtgärdsförslag i den kommande Frilufts- och Naturvårdsplanen.

Vi tycker därför att planen till största delen bör innehålla korta, konkreta beskrivningar och tydliga konkreta förslag till satsningar just i Sundsvalls kommun, utseende av ansvariga, tidsplaner m m. Allmän text om mål för svensk naturvård och svenskt friluftsliv kan man läsa på annat håll och bör därför, enligt vår mening, hållas kortfattad i planen. Många kommunala planer t ex landsbygdsprogrammet har under årens lopp blivit hyllvärmare. Det är därför viktigt att Frilufts- och Naturvårdsplanen har konkreta förslag, utser ansvariga och tidsplaner.

HOTADE ARTER

Rödlistade arter

Nationellt rödlistade arter i de högsta hotkategorierna finns dokumenterade med så kallade artfaktablad hos Artdatabanken vid SLU, Uppsala och bör listas och särskilt uppmärksammas i planen, främst arterna inom de tre högsta hotkategorierna: akut hotad (CR), starkt hotad (EN), sårbar (VU).

Vad gäller kärlväxter är Olof Svensson ansvarig för floraväkteriet i länet. Vi föreslår intervju och samtal med Olof angående dagsläget och åtgärdsförslag för de mest hotade kärlväxterna och deras växtmiljöer i Sundsvalls kommun. Även förre floraväktaren Gösta Åslund har en gedigen erfarenhet av kommunens arter och naturtyper. Aktuella beskrivningar av rödlistade kärlväxter och deras växtmiljöer i vår kommun finns i Medelpads Flora (2010). Vad gäller läget i kommunen för svamparter i de tre högsta kategorierna på rödlistan kan Jan-Olof Tedebrand i myko bidra med aktuella fakta. Vad gäller läget för lavar i de tre högsta hotkategorierna bör Håkan Sundin intervjuas och lämna aktuella fakta. På fågelsidan bör Medelpads Ornitologiska Förening kunna bidra med fakta om nuläget för de mest hotade fåglarna och fågelbiotoperna. Vad gäller rödlistans hotade fjärilar i Sundsvalls kommun kan Östen Gardfjell bidra med aktuella fakta. Geologiska sevärdheter kan Tomas Binett m fl geologer informera om + lämna förslag till konkreta åtgärder.

Satsningar i bred, positiv samverkan

Satsningarna för att bevara högt rödlistade arter samt hindra andra lokalt akut hotade arter att försvinna från kommunen bör kunna göras i bred samverkan mellan olika aktörer såsom markägare, skogsstyrelse, länsstyrelse, Sundsvalls kommun, ideella krafter. Stöd bör kanske kunna erhållas t ex LONA-medel från länsstyrelsen för åtgärderna. Men viktigt är att någon ansvarig person eller aktör utses samt att tidsplaner även anges för åtgärdernas genomförande.

Lokalt hotade kärlväxter (behöver ej vara nationellt rödlistade)

Håkan Lindström som är huvudförfattare till artdelen i Medelpads Flora har även tagit fram lista över de akut mest hotade kärlväxterna i Sundsvalls kommun med förslag till konkreta satsningar för att hindra att arterna försvinner ur kommunens flora, bilaga 1. Växterna i listan finns utförligt beskrivna och med aktuella uppgifter i boken Medelpads Flora (2010). Håkan Lindström och Jan-Olof Tedebrand kan bidra med aktuella fakta om nuläget för de akut mest utrotningshotade kärlväxterna i kommunen.

Skyddsvärda lokalt hotade kärlväxter i Sundsvalls kommun

Backförgätmigej m. fl. Hälloms ängsbackar Selånger

Hällom är den artrikaste och värdefullaste lokalen i landskapet för vårväxter med bl a back- och vårförgätmigej, vår- och fältveronika, backtimjan, sundsvallviol mm.

Hot: Markexploatering, igenväxning på grund av ohävd.

Åtgärder: Bör förslagsvis avsättas som kommunalt naturreservat alternativt naturvårdsavtal med tydlig skötselplan. Skuggande trädridå mot söder bör reduceras eller helt tas bort. Efterbete eller bara bete vissa år vore positivt, många ettåriga vårväxter behöver jordblottor

för groning. Det finns många hästgårdar i närliggande byar och hästbete borde kunna ordnas under några veckor i september. Även ängsbackarna rakt söder om Magnus och Lee Mettäläs bondgård borde stängslas och betas. Både Lee och Magnus är naturintresserade markägare och positiva till hävd av ängsbackarna. Vid Länsstyrelsen är Annika Karlsson och Per Sander väl införstådda med områdets naturvärden.

Bergalm (*Ulmus glabra* subsp. *montana*) Järkvissle Liden

Nedanför Utsiktens Turistgård finns kommunens enda bestånd av relict alm som överlevt här i varmt läge och på kalkrik mulljord sedan värmetiden. Lövlundarna är i övrigt skyddsvärda med bland annat de sällsynta svamparna vindlad klockmurkla och tidig larvklubba. Den senare arten har exklusiva matkrav, den kalasar på fjärilslarver nere i marken. Hela slutningen borde skyddas i någon form kanske som biotopskydd eller naturvårdsavtal.

Bottenviksmalört Klockarberget Njurunda

Unik lokal för den nordliga bottenviksmalörten som växer på toppen av berget och i sydbranten. Det är inte orimligt anta att den funnits där sedan tiden när havet skvalpade mot klipporna för 5-7000 år sedan. Närmaste lokaler finns på stränder i nordligaste Ångermanland och runt Bottenviken i Norrbotten och Österbotten. Bottenviksmalört står släktmässigt nära fältmalörten som också den kan ses på några ställen i Sundsvall och gränsen mellan de två är inte helt säker.

Hot: Markexploatering, igenväxning.

Åtgärder: Branten bör avsättas som reservat eller skyddas med naturvårdsavtal. En rad andra sydbergsarter följer då med i skyddet.

Gulsippa Gångviken Skön

Gulsippa förekommer på tre små lokaler i trakten av Sundsbruk-Gångviken-Birstaberget. Samtliga lokaler verkar belägna på kalkförande alnögångar. Just lokalen uppe på Birstaberget är belägen i kraftledningsgatan med ståtlig utsikt över Birstadalen och Sköns kyrka. Flera av förekomsterna är kända sedan slutet av 1800-talet. Ytterligare en lokal finns i Tuna, Målsta där det finns en liten förekomst i en hassellund nedom familjen Sjödins gård.

Hot: Markexploatering, igenväxning.

Åtgärder: Lokalerna för gulsippa i Skön är nyligen inventerade och koordinat-satta och bör utmärkas i plandokument hos kommunplanerare och skogsstyrelse. En av lokalerna ligger i en inhägnat naturminne som bör restaureras (träd tas bort liksom storvuxen stormhatt). Möjligen bör också stängslet tas bort och hela

lunden omkring öppnas och glesas ur. Eventuell fridlysning av gulsippa i länet?
Populationerna bör följas med jämna mellanrum.

Klippbräcka

Korsta

Skön

Klippbräcka växer på några fuktiga hållar i skogsbrynet mot söder i byn.

Hot: Markexploatering, igenväxning.

Åtgärder: Lokalen bör utmärkas för markägare, kommunplanerare och skogsstyrelse. Viktigt att markägaren inte ändrar hydrologin, fukten sannolikt avgörande för klippbräckans fortlevnad. Man bör vara observant på igenväxning. Uppföljning av populationen t ex vartannat-vart tredje år. Förgäves eftersökt av Håkan L och Jan-Olof T sommaren 2014.

Klynnetåg

Södra berget

Sundsvall

Unik lokal av en fjällväxt nära Bottenhavskusten.

Hot: Markexploatering.

Åtgärder: Lokalen bör utmärkas för markägare, kommunplanerare, skogsstyrelse. Uppföljning av populationen t ex vart 3:e år.

Kärrknipprot

Mäckelmyran

Njurunda

Medelpads enda lokal för denna ståtliga orkidé och en av de nordligaste i landet. Växer här i en begränsad population i ett kalkrikt kärrparti av den annars rätt artfattiga myren. I kärret finns också ett antal andra arter som är skyddsvärda bl a orkidéerna sumpnycklar, mossnycklar, ängsnycklar, tvåblad och myggblomster.

Hot: Markexploatering, upptorkning, försurning(?). En närliggande skogsbilväg och dikesrensning kan befaras påverka hydrologin i kärret.

Åtgärder: Populationen bör bevakas och avvattningen av myren i de befintliga bäckarna kontrolleras då och då. Diket i östra änden är redan igenlagt, åtminstone hjälpligt. Myren bör ges ett bättre skydd än vad nuvarande Natura 2000-klassning verkar ge. Länsstyrelsen har fått skrivelse om att inrätta reservat av Mäckelmyran och ett par andra myrar i närheten, se mer därom nedan.

Lundsmörblomma**Norrhassel****Attmar**

Unik lokal för en mycket storvuxen majsmörblomma av en typ som bara förekommer i Sydsverige

Hot: Markexploatering, ändrad hydrologi.

Åtgärder: Lokalen bör uppmärksammas av berörda skogsägare, skogsstyrelse och kommunplanerare. Avverkningar nära bäcken liksom körskador bör inte tillåtas.

Lundtrav och sammetsdagdkåpa**Västhagen****Sundsvall**

Enda nu säkra lokal i landskapet för den sydliga sammetsdagdkåpan men även en av de sista lokalerna i Medelpad för lundtrav som haft en starkt vikande tendens.

Hot: Markexploatering, igenväxning.

Åtgärder: Ängsbackarna ingår i nya reservatet Norra Stadsberget och skötselplanen anger årlig slåtter och räfsning vilket är en viktig satsning i denna tätortsnära naturpärla.

Murruta, kalksvartbräken och murrutans hybrid med gaffelbräken**Släda
Alnö**

Murrutan och dess sällsynta hybrid med gaffelbräken behöver återlokaliseras. Svartbräken förekommer här i sin mer sällsynta form på kalkrikt underlag, kallad kalksvartbräken. Lokalen, som utgörs av en klipphylla är igenvuxen av köttnypon och andra täta buskar. Murruta finns också på en annan lokal vid Ås brygga men är där nog mer skyddad.

Hot: Igenväxtning, markexploatering

Åtgärder: Lokalerna bör uppmärksammas på planeringskartor, hos markägare skogsstyrelse etc. Rökning av rosbuskar mm är nödvändig.

Nässelklocka**Viforsen****Tuna**

Nässelklocka har en av sina nordligaste förekomster i landet i området norr om sjön Marmen i Tuna. Där finns en handfull lokaler inom cirka 5 km.

Hot: Markexploatering, igenväxning, vägbreddning och andra vägåtgärder .

Åtgärder: Den rikaste lokalen, vid vägen, bör uppmärksammas av kommunplanerare, markägare, vägverk, skogsstyrelse. Andra närliggande lokaler för nässleklocka bör inventeras och uppmärksammas.

Ryl

Målås

Skön

Rylen har en mycket begränsad förekomst och hotas av igenväxning och tjock förna. Även noterad vid Svedje i Timrå kommun.

Hot: Skogsstyrelsens Åsa Michold har gjort fin insats i samarbete med MBF. Markägaren har röjt bort konkurrerande bärris och ordnat stig upp till lokalen från byvägen. Jan-Olof T. har skrivit skylttext och skylt är uppsatt nere vid byvägen med information om rylen.

Åtgärder: Antalet rylplantor bör räknas vartannat år. Fler granar kanske bör tas bort?

Rysk drakblomma

Kälsta

Stöde

Hot: Arten kräver nästan årlig störning för att inte konkurreras ut av annan vegetation

Åtgärder. Konstlad borttagning av igenväxande arter nödvändig vilket även står angivet i den skötselplan som Daniel Jazek och Annika Karlsson tog fram för nästan tjugo år sedan. Mk och sbk ansvariga för insatser för att rädda kvar rysk drakblomma vid Kälsta naturminne.

Den äldre lokalen vid Kälstaviken behöver harvas med jämna mellanrum. Bonden på Baggnäsgården harvade en mindre del av åkerkanten sommaren 2014 men hindrades att harva upp hela sträckan i åkerkanten på grund av stängsel.

Sminkrot

Åsberget

Alnö

Mycket unik lokal med kalkrikt grus i naturlig erosionslänt. Lokalen borde kanske diskuteras med eller besökas av folk från Artdatabanken för att värdera den ur rikssynpunkt. Sminkrot är nämligen på retur i hela landet.

Åtgärder. MBF har skrivit till Sundsvalls kommuns stadsbyggnadskontor och påpekat vikten av att ingen bebyggelse sker på lokalen för sminkrot och inte heller på följande lokal för mandelblom och råttsvans.

Mandelblomma och råttsvans Vrånsta

Alnö

Hällmark med mandelblomma och råttsvans. Alnös enda förekomst av hassel finns söder om lokalen med stora, gamla grova hasselbuskar på blåsippmark. Området synes påverkat av kalkförande alnögångar. Hassellundarna inventerades med bland annat tryffelhund hösten 2014 av ett gäng mykologer men fynden blev få på grund av torra i området.

Hot: Markexploatering t. ex. husbyggnad (nya villor byggs i området) o. dyl. Igenväxning. MBF skrev yttrande till sbk 2013 med anledning av ny översiktsplan för Alnö där denna lokal och även lokalen för sminkrot vid Ås föreslogs införas i kommunens planer.

Åtgärder: Gärna fortsatt hästbete. Hela området med hästbetade ängsmarken och hassellundarna bör skyddas i någon form, kanske som biotopskydd eller med naturvårdsavtal. Vilket Skogsstyrelsen kanske kan ordna med.

Sötvedel

Norr om Lill-Mosjön Indal

Sötvedel är en sällsynt, brandgynnad ärtväxt som har två nutida lokaler i Medelpad. Den ena lokalen finns i Sundsvalls kommun och ligger i en varm stenig, sydsluttning norr om Lill-Mosjön som i sin tur ligger norr om Gudmundstjärn i Indal socken. Här upptäcktes sötvedeln på 1970-talet av hembygdkämpe Jona Jonsson. Vid återbesök 2010 fanns sötvedeln kvar i livskraftigt bestånd i mager, öppen sydsluttning norr om sjön.

Åtgärd: Åsa Michold vid Skogsstyrelsen är informerad om lokalen för sötvedel vid Lill-Mosjön. Markägaren eller dennes ombud bör upplysas om förekomsten. Tät barrskog bör inte tillåtas skugga och hota förekomsten. Det vore givetvis positivt om sluttningen brändes.

Tandrot

Döviksberget

Njurunda

Sundsvalls kommun har fällt bort granar vid Döviksberget senaste åren. Det gynnar främst hassel och en del andra ljusälskande växter. Vi bifogar artikel av Lage Sandgren om åtgärderna och om de positiva effekterna för floran vid berget. Tandrotten i Döviksberget upptäcktes för snart 90 år sedan och förekomsten tycks vara stabil, har rentav ökat under senare år. Den trivs i halvsugga och växer huvudsakligen i ett fuktdrag öster om kommunens ”naturområde”.

Lokalen för tandrot vid Norra Stadsberget bör återinventeras.

Åtgärder: Tandrotens utbredning i sluttningen vid Döviktsberget bör kartläggas ordentligt så att den skyddas mot kalavverkning, uttorkning etc.

Ullört **Kolbacken Matfors** **Tuna**
Målsta Tuna

Lokalerna är de två enda återstående för ullört i Sundsvalls kommun och bör hävdas och återinventeras. Lokalen vid Kolbacken, en grusig slänt av Ljungan-Åsen, hävdas av närboende, intresserad villaägare. Lokalen i bergskärning intill landsvägen vid Målsta hotas av lupiner som är på väg att kväva ullörtarna.

Hot: Exploatering, igenväxning.

Åtgärder. Markägare, kommunplanerare bör se till att områdena inte exploateras och att även tillses och hävdas.

Väddklint **Släda** **Alnö**

Väddklint har sin enda större, permanenta lokal vid f d handelsträdgården i Släda. Väddklinten finns i ett rätt stort bestånd i den gamla lägdan, sannolikt gynnad av den kalkrika jorden.

Hot: Markexploatering, upplöjning av lägdan

Åtgärder: Lokalen uppmärksammas, förs in i kommunplaner och bör undantas exploatering. Markägare, kommunplanerare informeras, populationen följes t ex vartannat år.

ÖVRIGA SYNPUNKTER

Vi tre naturföreningar föreslår nu i januari 2015 även nedanstående satsningar i natur- och friluftsplnen för att bevara och stärka friluftsliv och biologisk mångfald i Sundsvalls kommun samt återkommer gärna med kompletterande förslag när planutkast finnes.

Uppdaterad skogspolicy

Sundsvalls kommun och SCA genomförde under 1970-talet stora markbyten där kommunen blev ägare till skog runt centrala bostadsområden, från Ljungan i söder till Skönviksberget i norr. Tanken bakom bytena var att kommunen i sin skogsskötsel skulle kunna ta mer hänsyn till friluftsliv, social naturvård och biologisk mångfald. Det finns en policy för skötsel av kommunens skogar. Vi

anser att policyn bör uppdateras i vissa delar och få ungefär samma utformning som motsvarande policies i andra kommuner av Sundsvalls storlek. Vi anser att kravet på ekonomisk avkastning bör nedtonas och att målet för kommunens skogsbruk istället bör vara att främja människors folkhälsa och rekreation genom aktivt friluftsliv i olika former samt även att värna biologiska mångfalden i kommunens skogar.

Mer varierade, flerskiktade, stormsäkra kommunskogar

Sundsvalls Mykologiska Sällskap och andra naturföreningar ordnar varje år populära naturutflykter i kommunens skogar runt olika bostadsområden. Vi tar ut människorna på hälsosamma upptäcksfärder i naturen och lär ut svampar, blommor, fåglar, geologi och annat. Under senaste åren har flera stormar tyvärr härjat hårt i kommunskogarna. Det är därför vår uppfattning att kommunens egna skogar framöver bör skötas på ett annat sätt än idag med mer av lövskog och mer av flerskiktade träd i olika åldrar. Dagens monotona hundraåriga granskogar blåser tyvärr omkull i de återkommande stormarna. Försök med hyggesfritt skogsbruk bör även kunna inledas i lämpliga skogsområden.

SYDVÄXTBERGEN

Efter brandens och skogsbetets upphörande har frodvuxna granar tagit över alltmer i våra brantberg och hotar nu att skugga ihjäl hassel, ädla lövträd och lundflora. Sundsvalls kommun (Hans Asplund, Tony Erson) har gjort jättefin insats vintern 2012-2013 med att fälla bort granar vid Döviksberget i Njurunda. Skogsstyrelsen tog 2006 bort granar i länets största bestånd med hassel vid Vattjomåsen i Tuna socken och länsstyrelsen har även senaste vintern avverkat bort granar vid Siljeberget i Selånger socken.

Vi föreslår att konkret plan tas fram för fortsatt borttagande av granar på några av de finaste lokalerna med hassel och ädla lövträd, själva jobbet bör kunna utföras även av Länsstyrelsen eller Skogsstyrelsen med olika former av bidrag.

Vid Hattberget i Järkvissle finns en märklig utpost av hassel. Hasselbuskarna växer där strax ovan den extremt branta rasmarken. Även den till hassel bundna hasselrisken har hittats där. Hattberget hyser även en viss sydbergsflora bland annat är klippbräcka funnen på platsen. Tyvärr har unggranar på senare år etablerat sig bland hasselbuskarna som på sikt utgör ett hot mot denna landets nordvästligaste hasselförekomst. Vi föreslår som åtgärder att gran fälls bort ur hasselområdet. Vi föreslår även permanent lagskydd (biotopskydd eller reservat) för området.

Vad gäller just förekomster av hassel så inventerade Annika Karlsson på uppdrag av Daniel Jasek vid stadsbyggnadskontoret hasselförekomster i

Sundsvalls kommun på 1990-talet. Eftersom hassellundar är exklusiva företeelser på våra breddgrader så skulle det vara informativt och intressant med en lista i planen över våra hasselförekomster med fakta om aktuell status utifrån Annikas inventeringsresultat. Nämnas kan även att våra hassellundar hyser en märklig mellaneuropeisk funga med underjordiska tryfflar som växer i samliv med hasseln. Hösten 2014 inventerades tryfflar i flera hasselbestånd bland annat vid Vattjomåsen med specialutbildad tryffelhund.

ÄNGAR

Håkan Lindström beskrev de sista fina ängsområdena i Medelpad i sin banbrytande artikel om "Hackslått-en försvinnande naturtyp" i Svensk Botanisk Tidskrift år 1980. Kommunens finaste ängsområden inventerades och dokumenterades sedan av Anders Viotti kring 1990 i "Ängs- och hagmarksinventeringen". En enklare uppföljning ägde rum 2002-2004. Några områden med fina ängar har blivit naturreservat t ex Gudmundstjärn, Långharsholmen, Smedsgården, Vigge. Andra områden t ex Hälloms ängsbackar borde bli reservat med skötselplan.

Gösta Åslund som flitigast inventerat ängar och ängsblommor i Sundsvalls kommun menar att många ängsområden slåtrats för tidigt, alltså innan t ex fältgentianan blommat och fröat av sig. Samma gäller även för de artrikaste vägkanterna i kommunen. Alternativt menar Gösta att slåtter bör kunna ske vid olika tidpunkter olika år så att fröbanker får möjlighet etableras. Modernast möjliga maskinteknik ex minitraktorer med slåtterbalk framtill och strängläggare-gräsuppsamlare baktill bör även användas av kvalitets- och kostnadsskäl.

Vi tycker att kvalitén i skötseln av ängsreservaten bör förbättras och att uppföljning bör ske, förslagsvis vart femte år, av statusen för kommunens mest sällsynta och hotade arter (fjärilar, kärlväxter, svampar mm) på ängarna.

SÄRSKILD SATSNING VID ÄNGSRESERVATET I VIGGE

På ängen i Vigge i Stöde socken finns fint parti som hyser blomman finnögontröst och svamparna dadelvaxskivling och svartnande narmusseron. Men dessa tre rariteter hotar att försvinna på grund av tidigare svag hävd och räfsning och långgräs som kvävt och gödlat marken. Här bör kanske vårräfsning (fagning) ske inom just detta parti av ängen liksom kortsnagning vid slåttern och noggrann räfsning.

SKÖTSEL AV KOMMUNENS GRÄSYTOR

Vi föreslår att utredning görs om möjligheten att sköta vissa lämpliga delar av kommunens enorma gräsmattor genom bara en eller två årliga slåttertilfällen

där även gräset samlas in t ex i gräsuppsamlare. Målet bör vara att på vissa magra gräsmarker återskapa ängsvegetation med ängsblommor, ängssvampar, ängens insektsfauna och övrig biologisk mångfald som kännetecknar gamla naturliga ängar. Många av våra mest hotade arter är bundna till just magra slåttrade gräsmarker där gräset förs bort och markerna succesivt magras ut.

SÄRSKILD SATSNING PÅ NORRA ALNÖN

Norra delen av Alnön och Långharsholmen hyser ungefär hälften av de finaste och mest skyddsvärda återstående ängsmarkerna i kommunen. Här finns många sällsynta kärlväxter t ex backsmörblomma, vårstarr, vildlin, bundna till alnökalken. En stor artrikedom finns även av sällsynta svampar på kalkrika torrbackar, gråallundar och äldre granskogar. Den världsunika geologin med vulkanisk kalk är delvis grunden för den biologiska mångfalden på norra Alnön. Inom Sundsvalls Geologiska Sällskap finns kunniga eldsjälarna som själva kan bidra med många kloka förslag till åtgärder för att lyfta fram våra geologiska sevärdheter bland annat den vulkaniska kalkberggrunden på och kring norra Alnön.

Norra Alnön hyser även en känd och speciell fjärilsfauna bland annat Mnemosynefjäril. Den unika floran och faunan har ytterst formats av kalkberggrunden på den klimatiskt gynnade ön med lång vegetationsperiod och milda höstar. Här finns idag flera reservat med ängar och hagmarker (Långharsholmen, Smedsgården, Stornäset). Stefan Grundström har sommaren 2014 kartlagt nuläget för ängarna på norra Alnön och jämfört med inventeringarna 1990 och 2004. Planer finns på fjärilsinventering på norra Alnön sommaren 2015 med entomologen Östen Gardfjell som har sommarstuga på norra Alnön. Området har även höga ornitologiska värden bland annat några av länets finaste fågellokalerna. Det klimatiskt gynnade läget i havet, geologin, växterna, svamparna, fåglarna gör att Alnön lite grand påminner om mycket mer kända Öland. Kanske dags att i planen nu lyfta fram Alnöns höga natur- och kulturvärden!

Länsstyrelsens Annika Karlsson och Per Sander och John Granbo har nyligen uttryckt positiv viljeinriktning om att få till stånd en helhetssyn för landskapet på norra Alnön.

Vi föreslår avsnitt i planen med konkret förslag om satsningar på framtagandet i bred samverkan av en "landskapsplan" för att uppmärksamma och stärka naturvärdena på norra delen av Alnön. Satsningen bör ske i bred och positiv samverkan mellan länsstyrelse, kommun, skogsstyrelse, hembygdsförening, naturföreningar, boende och markägare.

En cykel- och turistguide för norra Alnön bör kunna tas fram, start vid hembygdsgården. Vandringar är även en starkt växande del av natur och

kulturturismen och vandringsleder borde kunna anläggas på norra Alnön där sevärdheter skyltas upp eller beskrivs i en broschyr.

ÖVRIGA ÄNGSMARKER

Inventerare bör enligt vår mening ges uppdrag att fastställa nuläget för de övriga ängsområdena i Sundsvall och klassificera områdena utifrån den inventering som Anders Viotti redovisade 1990 i sin ängs- och hagmarksinventering samt även föreslå konkreta åtgärder. Alltså något liknande den inventering som gjordes på norra Alnön sommaren 2014.

VÄGKANTERNAS MÅNGFALD

Efter lieslåtterns upphörande och på grund av minskat antal betande kreatur i kulturlandskapet så har en stor del av ängarnas och betesmarkernas mångfald försvunnit och istället flyttat ut i vägdiken runt om i Sundsvalls kommuns 12 socknar. Här finns nu t ex många av ängens blommor och fjärilar. Trafikverket gör en fin insats med årlig slåtter. De inventeringar av vägkanternas mångfald som dåvarande Vägverket gjorde på 1990-talet och som resulterade i att vissa vägkanter, främst i kalkområden, utsågs till ”arrika vägkanter” blev tyvärr summarisk inom Sundsvalls kommun. Här skulle behövas ett omtag i form av en ny inventering av våra artrikaste vägkanter i samarbete med Trafikverket. Dessutom borde våra mest artrika vägkanter slåttas sent, helst i augusti när blommorna fröat av sig. Vi anser även att Sundsvalls kommun bör aktivt tillsammans med Trafikverket motverka den snabba spridningen av lupiner längs våra vägkanter.

UTVECKLA NATUR- OCH KULTURTURISMEN

Natur- och kulturturismen är en snabbt växande näring globalt och även i vårt land. Av tradition har turister passerat rakt igenom Sundsvall på väg norrut eller västerut till fjällen. Vi anser att en rejäl turistcentral borde tillskapas vid Myre i Njurunda där turister kommer in i länet. Där borde information ges om sevärdheter t ex stenstaden, Ljungandalen mot fjällen, Indalens dalgång. En resa efter Indalsälven mot Jämtland är en storslagen upplevelse.

Dags slipa diamanten!

Indalsälvens dalgång har stor potential som turistväg och för turism och friluftsliv men är idag en helt oslipad diamant. Sundsvalls turistverksamhet är starkt fokuserad på konferenser och på vad som händer i stadens centrum. Varför inte föra fram i planen förslag om ett bemannat Naturum – turistcentral med fikaplats vid avtagsvägen in till Lidens centrum där dalgångens sevärdheter presenteras (Gudmundstjärn, Vättaberget, Trollbyn, Thaipaviljongen, reservaten)? Vi bör alla tillsammans försöka stärka och utveckla även de mer perifera delarna av kommunen och inte lägga alla satsningarna i stadens centrum. Sådana Naturum beslutas ytterst av Naturvårdsverket och brukar

gemensamt finansieras av Naturvårdsverket, Trafikverket, EU och lokala kommuner. Den kommunala potten på ett sådant Naturum i Liden skulle bli mycket blygsam och bör även jämföras med de miljardsatsningar som sker på sporthallar och annat i stadens centrum. Det borde nu vara dags att slipa diamanten!

Satsningar på social naturvård, friluftsliv och naturturism är inte dyra i jämförelse med t ex sporthallar men ger stor utväxling i form av bättre folkhälsa och ökad ekoturism. De naturreservat som finns runt om i kommunen bör skyltas upp mycket bättre och få markerade stigar så att turister och allmänhet kan få nyttig motion och även uppleva områdenas sevärdheter.

KLAMPENBORGS NATURRESERVAT

Skötselplanen är vid det här laget ganska gammal. Det borde vara dags att noggrannare följa upp igenväxning av ängsmarkerna och åtminstone på några ställen gå hårdare fram med slätterbalk och/eller röjsåg. Det är svårframkomligt längs stigarna på vissa ställen. Fallna träd i stormarna bör tas bort från stigarna. Däremot bör fallna almar, popplar och andra lövträdslågor utanför stigarna lämnas eftersom de hyser en ofta sydlig, och sällsynt mångfald av insekter, svampar och annat. Grova, döda almar, popplar och lindar är mums för massor av arter.

Även i Sundsvalls parker bör möjligheten undersökas att låta grova, gamla träd som av åldersskäl tas bort eller som ramlat omkull få ligga kvar i något hörn där de inte hindrar vandring eller parkskötsel.

MÅCKELMYRA-FÖRBÄTTRING AV SKYDDET

I november 2014 sändes en skrivelse till Länsstyrelsen med önskan om att skyddsformen för främst Mäckelmyra skulle ses över. Det hade aktualiserats av att dikning gjorts i östra änden av myren. Ingreppet hanterades nog på korrekt sätt av Länsstyrelsen men pekar ändå på att hydrologin i myren är hotad. Mäckelmyra har avrinning åt fyra håll i diken eller överströmningar och små ingrepp kan göra mycket skada. Rikkärr med fin orkidéflora finns både i sydvästra hörnet och i östra änden av myren.

Länsstyrelsen bör därför skydda Mäckelmyra och dessutom också Stormyra och Älgmyra genom att bilda "Naturreservatet Njurundamyra". Naturskyddsföreningen Sundsvall-Ånge har visat sitt stöd för förslaget med en egen skrivelse till Länsstyrelsen.

Både Stormyra och Mäckelmyra innehåller vackert uppbyggda koncentrisk mossar och är ur den synpunkten synnerligen värdefulla och skyddsvärda. Mäckemyra och delvis även Stormyra är så kallade högmossar, en sydlig

myrtyp som har sina nordligaste förekomster här i Njurunda.

Älgmyra är kanske lite fattigare på naturvärden, inga rikkärr t ex. Förekomsten av varglav är dock anmärkningsvärd. I närmaste omgivningen, påverkad av vattenhållningen i myren, finns en fin tallsumpskog på södra sidan och skogsknipprot finns i nordvästra kanten. Skogsbruk kryper närmare och närmare. Bara en smal trädridå skiljer myren från hyggen.

Njurundas fina myrar Mäckelmyra, Stormyra och Älgmyra är värda ett mer definierat skydd än dagens. De två förstnämnda, de verkliga klenoderna, är klassade som Natura 2000-områden men skyddet därigenom verkar alltför luddigt.

Vidare: Genom beslut av Sundsvalls kommunfullmäktige är det förbjudet att köra snöskoter i ett stort område söder om staden bl a omfattande Mäckelmyra. Det förbudet har inte alls åtlutts av skoteråkarna i trakten. Myrens släta och vida ytor har under alla år lockat till snöskoterkörning. Här bör kommunen göra förbudet mer tydligt genom skyltning och information.

SELÅNGERÅNS DELTA

Selångerån bildar vid Bergsåker ett levande delta som har höga geologiska, botaniska, mykologiska och ornitologiska värden. Deltat bör få någon form av skydd mot ingrepp i närheten som skadar åns och deltats naturvärde.

INVASIVA ARTER

Jättelokan har sedan länge bekämpats i kommunen. Men idag finns värre hot mot mångfalden i naturen än jättelokan. Lupiner sprider sig nu snabbt i kommunens vägdiken och kväver all annan mångfald. Jättebalsaminen tar över mer och mer i örtrika naturområden. Det finns nationella och länsvisa program mot invasiva arter som kan bli ett växande problem med varmare klimat. Därför föreslår vi att planen får ett avsnitt med konkreta åtgärdsförslag mot de invasiva arterna.

Sundsvall 29 januari 2015

Medelpads Botaniska Förening, Eva Sundin (ordförande)

Naturskyddsföreningen Sundsvall-Ånge, Lisbeth Jakobsson (ordförande)

Sundsvalls Mykologiska Sällskap, Jeanette Södermark (ordförande)